

ЗАТВЕРДЖЕНО

Директор
Державного науково-методичного центру
змісту культурно-мистецької освіти

М.М. Бриль

2019 р.

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
ЗМІСТУ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

**Інклюзивне навчання в мистецькій школі.
Впровадження педагогічних інновацій
в роботі з учнями молодших класів
з фаху скрипка.
Теоретичні та практичні аспекти**

Методичні рекомендації
для початкової мистецької освіти

Київ – 2019

Укладач:

Г.А. Павлова

викладачка-методистка вищої
категорії КЗ БМР Білоцерківської
музичної школи №3

Рецензенти:

О.І. Андрейко

докторка педагогічних наук,
професорка кафедри скрипки
Львівської національної музичної
академії імені М.В. Лисенка

М.В. Крук

викладачка вищої категорії,
методистка Львівської державної
дитячої школи мистецтв №10

Відповідальна
за випуск:

В.М. Зінченко

Рекомендовано

© Павлова Г.А., 2019 р.

© Державний науково-методичний центр
змісту культурно-мистецької освіти, 2019 р.

Зміст:

1. Загальні поняття.....	4
2. Практичні рекомендації щодо застосуванням інноваційних методів навчання з використанням методик К. Орфа, З. Кодая, Е. Жака-Далькроза.....	11
3. Використання в освітньому процесі новітніх технологій.....	17
4. Використання навчальних посібників в роботі з учнями молодших класів або дітьми з особливими потребами.....	18
5. Висновки.....	19
6. Література.....	21

I. Загальні поняття

Музика - це невід'ємна частина духовного розвитку людини. Вона направлена на збагачення внутрішнього світогляду особистості, є її гармонізуючою функцією, сприяє духовному очищенню. В. Сухомлинський писав: «Пізнання світу почуттів неможливе без розуміння й переживання музики, без глибокої духовної потреби слухати музику і діставати насолоду від неї... Без музики важко переконати людину, яка вступає в світ, у тому, що людина прекрасна, а це переконання, по суті, є основою емоційної, естетичної, моральної культури» [12, с.38]. Тому музичне виховання є могутнім засобом, який сприяє всебічному і гармонійному розвитку особистості. У сучасному світі музика стає не лише засобом розваги для людини, а й сприяє підвищенню її культури.

Як висловлювався Д.Шостакович: «Шанувальниками музики не народжуються, а стають» [13, с.100]. І музична освіта, як цілеспрямоване засвоєння музичної культури, є навчально-виховним процесом, який забезпечують педагогічні працівники. *Музична педагогіка*-це галузь педагогічної науки, яка вивчає особливості освіти, навчання та виховання особистості засобами музичного мистецтва. Основними категоріями музичної педагогіки є:

- *музичне навчання*
- *музичне виховання*
- *музичний розвиток*
- *музична освіта*

Застосування на уроках різних педагогічних методів вирішує найважливіше завдання *музичного виховання* – розвиток особистісних якостей учня та його здібностей засобами музичного мистецтва. Без музичного виховання неможливий повноцінний розумовий розвиток дитини. Відповідно *музичне навчання в мистецькій школі* - це спеціально організований освітній процес з освоєння способів музичної діяльності в результаті взаємодії педагога з учнем. Також цей процес включає оволодіння

учнем (здобувачем музичної освіти) практичних навичок гри на музичному інструменті.

Музика безпосередньо впливає на емоційну сферу дитини, стимулює пізнавальну активність, пробуджує творчі здібності. **Музичне виховання** відіграє в цьому процесі значну роль. Серед основних принципів музичного виховання є: систематичність, послідовність та доступність викладання предмету, любов до обраного інструменту, індивідуальний підхід до учня, єдність художнього і технічного матеріалу, поєднання навчальної та виховної функцій.

Механізмом засвоєння знань, вмінь та навичок слугують **методи навчання**, які мають на меті взаємодію педагога та учня. До таких методів належать: пояснення, показ, ілюстрація твору, копіювання, інтерпретація музичного твору, спів з голосу, сольфеджування, асоціативність і порівняння, зображальність, співпереживання та інші емоційні складові. У навчальному процесі встановлюється взаємозв'язок педагога й учня, що засновується на довірі, повазі, доброзичливості, ширості.

Звісно всі ці методи навчання знайшли своє застосування в сучасній мистецькій школі і допомагають кожному здобувачу освіти максимально розкрити свої здібності. Традиційні методи навчання змінюються, оновлюються з урахуванням вимог сучасності. Звідси постає завдання – впровадження інноваційних методик викладання в музичній освіті. Згідно до вимог нової освітньої програми важливим є адаптація в суспільстві дітей з **особливими потребами**. В усіх загальноосвітніх школах України запроваджується **інклюзивне навчання** на основі особистісно орієнтованих методів з урахуванням індивідуальних потреб і вмінь дитини.

Інклюзивне навчання в мистецькій школі - це новий підхід до музичного виховання, що вимагає постійного застосування **педагогічних інновацій**.

Педагогічна інновація — це процес реалізації конкретним викладачем (або групою викладачів) ідеї, яка є для неї (них) у цей час новою, не має

аналогу і застосовується в освітньому процесі за певною дисципліною вперше. У результаті впровадження педагогічної інновації виникає творчий пошук оригінальних, нестандартних рішень педагогічних проблем.

Творчий пошук викладача починається на етапі появи в його класі дитини з особливими потребами. І кожен випадок є особливим і потребує нестандартного підходу до здобувача освіти. Значення має все: фізичний і розумовий стан дитини, можливість робити вільні і сконцентровані рухи, рівень психологічної адаптації в суспільстві, комунікація з іншими дітьми, готовність психіки сприймати навчальне навантаження, швидкість засвоєння інформації і багато інших факторів.

Однією з передумов вдалого навчального процесу є велике бажання і готовність батьків особливої дитини створити всі необхідні для цього умови, а також абсолютна зацікавленість в її музичному розвитку. Співпраця між **педагогом і батьками** – запорука вдалого засвоєння знань та навичок.

Активний розвиток української музичної освіти характеризується її входженням до загальноєвропейського культурного простору. Інновації в музичній педагогічній освіті зорієнтовані насамперед на творчий саморозвиток педагога-музиканта із застосуванням авторських навчальних методик, проєктів, новітніх інформаційно-освітніх технологій тощо. Саморозвиток вчителя – це «крила» для творчості його учнів.

На допомогу педагогу-музиканту можуть прислужитися методики виховання європейських авторів таких як: **Марія Монтессорі, Карл Орф, Еміль Жак-Далькроз, Золтан Кодая, Геза Зилвей і японця Шинічі Судзукі**. Синтезуючи їх авторські методики кожен сучасний педагог може взяти в роботу (освітній процес) те необхідне, що покращить результат музичного виховання і навчання його учня.

II. Педагогічні інновації в контексті інклюзивного навчання в початкових мистецьких навчальних закладах.

1. Що таке інклюзія і її місце в сучасній мистецькій школі.

Сучасну мистецьку освіту не можливо уявити без новітніх прогресивних методів навчання і широкого спектру їх застосування, а також забезпечення рівного доступу бажаючих до освітнього процесу. Згідно до вимог нової освітньої програми важливим є адаптація в суспільстві дітей з **особливими потребами**. В усіх загальноосвітніх школах України запроваджується інклюзивне навчання.

Що ж таке інклюзія? В перекладі з англійської *inclusion* - **включення**, тобто, - це процес включення всіх громадян, які мають труднощі у психофізичному розвитку в активне суспільне життя. Щодо навчання дітей, то даний напрямок передбачає створення для них спеціального освітнього середовища з можливістю займатися поряд зі здоровими однолітками.

Інклюзивне навчання в мистецькій школі - це новий підхід до музичного виховання, що вимагає особливої підготовки фахівців та постійного застосування ними **педагогічних інновацій**. Сучасні дослідження об'єктивно підтверджують позитивний вплив мистецтва на дітей з різними відхиленнями у розвитку.

На сьогодні поодинокі випадки навчання в музичних школах дітей з особливими потребами - є особистою ініціативою окремо взятого викладача на рівні експерименту, адже якісної державної освіти для таких дітей просто немає. Можна сказати, що таке навчання є скоріше винятком, а ніж нормою. Насправді кожна школа за своєю філософією повинна бути інклюзивною. Це означає готовність прийняти на навчання будь-яку дитину, створивши при цьому сприятливі умови для розвитку її потенціалу. Але при цьому існує ряд серйозних проблем.

Одна з них – відсутність підготовлених фахівців. На сьогодні жоден вищий мистецький навчальний заклад України не готує своїх студентів до майбутньої педагогічної роботи в школах з інклюзивним навчанням. Система освіти в музичних училищах (коледжах) та музичних академіях направлена на розвиток виконавської майстерності здобувача такої освіти, а не на

спеціальні знання в галузі педагогіки чи психології. Але, як показує практика, тільки не великий відсоток випускників цих мистецьких вузів продовжать свою професійну діяльність в концертних організаціях. Все ж, більшість випускників підуть працювати до музичних шкіл. І тут існує величезна прогалина в підготовці педагогів-музикантів зі знаннями практичної психології і корекційної педагогіки.

Без цілеспрямованої підтримки на рівні держави та органів місцевого самоврядування впровадження інклюзивної мистецької освіти є проблематичним. Завданням державної політики в цьому напрямку може бути, на мій погляд, ціла система заходів. До них можна віднести:

1. Навчання та кадрове забезпечення (підвищення кваліфікації, проведення різноманітних тренінгів, семінарських занять, конференцій, майстер-класів);
2. Випуск методичної літератури;
3. Випуск навчальної літератури з фаху та теоретичних дисциплін;
4. Фінансування на предмет створення інфраструктури - освітнього інтерактивного середовища для дітей і їх батьків;
5. Придбання відповідного обладнання і пристосування музичних інструментів для дітей з фізичними вадами (наприклад: система для натискання рояльних педалей) та інше;
6. Підвищення оплати праці педагогічних працівників.

Ще однією перешкодою є те, що вся нормативно-правова та навчально-організаційна база мистецьких шкіл впродовж десятиліть була спрямована тільки на розвиток обдарованих дітей. Тому змін потребують і навчальні плани, і типові програми в які необхідно вводити спеціальні уроки з музикотерапії для релаксації і збалансування нервової системи особливої дитини, предмети зі слухання музики, історії музичного мистецтва, ритміки, тощо.

Дітей, які потребують інклюзивного музичного виховання, можна умовно поділити на наступні категорії:

- діти з інвалідністю по загальним захворюванням;
- діти з затримкою психічного розвитку (аутизм, синдром Каннера, Ретта, Аспергера, дезінтегративний розлад);
- діти з різними порушеннями зору, руху, мовлення;
- діти з порушеннями опорно-рухового апарату.

В останні роки ми все частіше спостерігаємо збільшення кількості дітей із розладом *аутистичного спектру* (РАС), або як його ще називають *аутизмом*. Хвороби аутизм в медицині не існує, так як хвороба має свій початок і кінець, а аутизм – це постійний стан. Офіційно на Україні проживає понад 6 тис. дітей з цим діагнозом, які потребують адаптації в суспільстві, налагодження комунікації з іншими дітьми. Діти з аутизмом типово уникають спілкування, можуть не розмовляти, не реагують на звертання. Будь-яке порушення повсякденного розпорядку й стереотипів стає для них трагедією. Проте інтелект такої дитини не завжди понижений, часто проявляються так звані «острівці знання» - ті області, у яких здібності аутиста досягають нормального рівня або навіть межують з геніальністю.

Всі аутичні діти різні. У них часто зустрічаються аномалії чуттєвого сприйняття. Вони сприймають навколишній світ фрагментарно і викривлено. Мозок аутичної дитини не встигає аналізувати все те, що вона бачить, чує, відчуває на дотик. Для того щоб мозок справився з перевантаженням, у дітей з аутизмом з'являються повторні однакові рухи. В роботі з даною категорією дітей перші кроки повинні бути спрямовані до налагодження контакту з педагогом, а вже потім набуття професійних навичок та вмінь.

Для досягнення позитивного результату значення має все: фізичний і розумовий стан дитини, можливість робити вільні і сконцентровані рухи, рівень психологічної адаптації в суспільстві, комунікація з іншими дітьми, готовність психіки сприймати навчальне навантаження, швидкість засвоєння інформації і багато інших факторів.

Одним із них є присутність на уроці матері чи батька особливої дитини, як своєрідного медіатора. Часто така дитина не бажає спілкуватися зі

сторонньою особою і тоді навчання проходить невербально через батьків. Наприклад: дитина - аутист не бажає повторювати за вчителем якусь пісеньку чи вправу, не реагує на його прохання повторити або виконати якусь дію і тоді вчитель, спілкується з її мамою: разом з нею співає, показує необхідний прийом, тощо. Таким чином відбувається ніби дистанційне навчання. Присутній на уроці учень підсвідомо засвоює новий матеріал, а дома в неформальній і звичній для себе обстановці під контролем батьків його засвоює. Запорукою вдалого навчального процесу є велике бажання і готовність батьків особливої дитини створити всі необхідні для занять умови, а також абсолютна зацікавленість в її музичному розвитку.

Загалом, характеризуючи таких дітей, слід відмітити, що вони мають слабкий розвиток пам'яті та уваги, відхилення в поведінці, складнощі в засвоєнні матеріалу. Ці діти потребують корекції духовно-емоційного розвитку. І, власне, заняття музикою сприятимуть активізації мислення, формуванню цілеспрямованої діяльності, сталій увазі, комунікації. Основна мета занять полягає у гармонізації розвитку особистості через самовираження і самопізнання.

2. Використання методик Карла Орфа, Еміля Жак-Далькроза і Золтана Кодая на уроках з фаху скрипка в класах інклюзивного навчання.

Інновації в музичній педагогіці зорієнтовані насамперед на творчий саморозвиток педагога-музиканта із застосуванням авторських навчальних методик, проєктів, новітніх інформаційно-освітніх технологій тощо. Саморозвиток вчителя – це «крила» для творчості його учнів.

На допомогу педагогу-музиканту в роботі з особливими дітьми можуть прислужитися методики виховання європейських авторів таких як: Марія Монтесорі, Карл Орф, Еміль Жак-Далькроз, Золтан Кодай, Геза Зилвей і японця Шинічі Сузукі. Синтезуючи їх авторські методики кожен сучасний

педагог може взяти в роботу (освітній процес) те необхідне, що покращить результат музичного виховання і навчання його учня.

Для дітей з особливими потребами музика – це не просто задоволення. Вона корегує поведінку і реакції, спонукає до логічних дій. Невербальне спілкування комфортне для особливих дітей, оскільки вони часто не розуміють елементарних словесних інструкцій, а натомість жваво реагують на музичну мову, тілесно і емоційно на неї реагують. Важливим також є дотик на рівні передачі відчуттів «з рук в руки », коли педагог методом показу і тактильного дотику передає свої особисті відчуття пристосування до музичного інструменту. Тож педагог на уроках може розробляти спеціальні творчі завдання та з їх допомогою закріплювати нові навички.

Корисною в цьому випадку є методика **К. Орфа (1895 – 1982)** як альтернативна система музичного виховання, що базується на поспівках, різноманітних пальчикових вправах, вправах на відчуття ритму, гри на ударних інструментах, застосуванні народних мелодій з огляду на національні традиції. Намагаючись проникнути в таємниці природної музикальності людини, німецький композитор робить висновок, що першоджерелом музики є ритм і танець. Своїх вихованців німецький педагог уявляв в ідеалі як танцюючий та співаючий хор з оркестром. Педагогічні принципи К. Орфа втілені у його збірці «Schulwerk». Назва походить від двох німецьких слів навчати і діяти, тобто **навчати в дії**. Процес навчання рухається «від простого до складного». Основна мета системи полягає у тому, щоб закласти міцний фундамент музикальності дитини.

До орфівської концепції входять також музично-фізичні вправи, які готують учня до спонтанних рухових виразів, вчать зображати настрій і звуки за допомогою елементарних рухів – ударів, притопів, плескання в долоні. Корисними є вправи на вільне падіння пальців на струну та їх активне підняття з подальшим розслабленням «аналог фортепіанного молоточка», вправи на розпруження м'язів рук «взмах крила» та шиї, вільна

постава ніг на ширині плеч і т.д. У дитини виробляється швидкість реакції і вона починає сприймати музику через рух.

До інноваційних методів в роботі з дітьми з особливими потребами можна віднести і використання саморобних орф-інструментів. Разом з Куртом Заксом (1881-1959) Орф розробляє інструментарій який склав основу дитячого оркестру до якого увійшли: мелодичні ударні інструменти (ксилофони, металофони); шумові ударні інструменти – дитячі литаври, барабани, тарілочки, маракаси, дзвіночки тощо; найпростіші духові інструменти (іграшкові кларнети, гобої, блок-флейти); струнні (смичкові і щипкові) – лютні, гусла, скрипки для гри на порожніх струнах тощо.

Якщо вважати, що наша пам'ять зберігає 90% з того, що ми робимо, 50% - з того, що ми бачимо і 10% - з того, що ми чуємо, то стає просто необхідним в процес освоєння музичної мови ввести дію.

Також важливим є застосування наочних методів навчання, що сприятимуть формуванню асоціативного ряду в уяві учня. Особливість цих методів полягає у використанні педагогом зображень об'єктів та явищ. Застосування в навчальному процесі різноманітних наочностей: малюнків, фотографій, карток, рослин, пристроїв (комп'ютерів, планшетів), звукозаписуючої апаратури з метою оптимізації засвоєння знань та навичок.

Обов'язковим в процесі навчання є показ (ілюстрування) викладачем якогось музичного моменту, частини твору або прийому. З цього формується самостійне спостереження учня, його вміння скопіювати «як робить вчитель». При цьому обов'язковою умовою є досягнення в процесі уроку максимального засвоєння поданого матеріалу, точного виконання прийому або розкриття музичного образу. Дана умова є частковою запорукою того, що в процесі самостійної підготовки учень зможе дома закріпити на практиці поставлене перед ним завдання, а педагогу на наступному уроці не прийдеться перевчати все по-новому. Тільки з повторенням закріплюються навички, які переходять у майстерність, а майстерність – це право вибору, це свобода мислення, це творчість.

У своїй практиці педагоги – скрипалі звикли застосовувати абсолютну систему сольмізації, яка передбачає чітко визначену висоту кожного звука. Але не завжди учень, що має вади розвитку, може сольфеджувати в абсолютній системі. Слід враховувати, що співучий діапазон дитини досить вузький від ре-1 до ля-1 октави, то й найзручнішою тональністю є Ре-мажор.

Роль співу в розвитку слухових навичок скрипаля є надзвичайно важливою. З практики відомо, що учень грає так, як він чує. Якщо учень може чисто заспівати, відповідно він зможе і чисто заграти. Не випадково всі хрестоматії для початківців гри на скрипці включають до свого репертуару народні та дитячі пісні, поспівки в тональності Ре-мажор, тим більше, що квінтовий стрій скрипки як найкраще цьому сприяє.

Для того, щоб навчити дитину сольфеджувати в абсолютній системі потрібно попередньо засвоїти з ним нотну грамоту, що є досить тривалим процесом. На початковому етапі навчання на допомогу педагогу - скрипалю може прислужитися відносна система сольмізації, яку ще називають *релятивом*.

Релятивна (відносна) сольмізація – метод, що ґрунтується на транспозиції основних щаблів ладу в різні тональності, зберігаючи при цьому ладові функції.

Перша відома система сольмізації була відносною. Започаткував її *Гвідо д'Арецо (991-1050)* італійський вчений – монах- бенедиктинець у трактаті «Короткий виклад науки про музичне мистецтво» де він науково обґрунтував гексахорд - шестиступеневий звукоряд (ут, ре, мі, фа, соль, ля) на основі молитви до Іоанна Хрестителя:

Ut queant laxis →до «Щоби слуги твої голосами своїми

Resonare fibris →ре змогли оспівати чудні діяння твої,

Mira gestorum →мі очисти гріх з наших зганьблених вуст,

Famuli tuorum →фа о, Святий Іоанне»

Solve pollute →соль

Labii reatum →ля

Sancte Iohannes →сі

Гвідо д'Ареццо розробив чотирилінійний нотний стан де кожна лінійка мала свій колір (чорна, червона, чорна, жовта), - **релятивну систему, а також ключ**. Гексахорд вміщував півтон між 3 і 4 щаблями (мі-фа) і цей звукоряд можна було починати з будь-якого звуку, залишаючи незмінним півтон.

На основі «Гвідонової руки», завдяки якій у XI ст. вчили музики «на пальцях» і яка мала багатовікову історію, була створена одна із прогресивних систем музичної освіти. Розробник цієї системи **Золтан Кодай** (1882-1967) – угорський композитор і педагог, що додав до відносної системи сольмізації ще й ручні знаки, які дозволяють зображати рух мелодії з точною передачею ритму. Ручні знаки добре запам'ятовуються дітьми, оскільки поєднують зоровий образ з м'язово – моторними відчуттями. Релятивна методика сприяла розвитку внутрішнього слуху, звуковисотного мислення і чистого інтонування.

З точки зору практичного застосування на уроці з дітьми з вадами розвитку можна використовувати спів різноманітних поспівок від різних звуків з урахуванням їх вокальних та слухових особливостей.

Швейцарський музикант і педагог **Еміль Жак-Далькроз** (1865-1950) розробив гімнастику у якій поєднувалися рухи і музичне звучання. Це розвивало слух і м'язове відчуття ритму. Жак-Далькроз стверджував, що відчуття музичного ритму можна розвинути тільки тоді, коли воно сприймається усім тілом. Його система дозволяє, за допомогою спеціально підібраних вправ розвивати у дітей музичний слух, пам'ять, відчуття ритму, пластичну виразність рухів. Дана методика не зводилась лише до музичного виховання, але мала на меті виховувати гармонійно розвинуту у всіх відношеннях людину. На заняттях має панувати дух пластичної та музичної **імпровізації**. Педагог не нав'язує учневі свій ритм, а намагається розвинути його власний, який він формує з власних м'язових відчуттів.

Далькроз помітив, що діти набагато простіше засвоюють пісню чи мелодію, якщо спів супроводжується рухом. Злагожденість рухів і ритму музики викликає у дітей особливе захоплення. Вміння швидко включатися в рух, зупиняти або змінювати його виховувалось різними вправами за для розвитку швидкої реакції. Один крок = четвертній ноті, а два коротких = двом восьми. Більш протяжні ноти зображуються рухами рук і тіла. Важливими також є і вправи на правильне дихання, яке не повинно ніщо стискати, а заняття ритмікою проводиться в прохолодних добре провітрюваних приміщеннях. Також заняття з дітьми мають проводитися в ігровій формі з великою кількістю творчих завдань, а не теоретичних пояснень.

Далькроз вважав передчасним вимагати від дитини правильно відтворити те, що насправді він ще не пережив і не усвідомив (це метод раннього навчання гри на інструменті). А тому стверджував, що самим гнучким інструментом є *людський голос* і тому всі завдання системи необхідно намагатися проспівати. В наслідок чого вироблявся абсолютний слух і всі учні могли вільно читати (співати) з листа, а плавні рухи відтворювали при цьому крещендо і димінуендо. Далькроз перший ввів елементи диригування на уроках сольфеджіо зі своїми учнями, а пізніше додавав ще і ритмічні рухи. Поліритмія в руках: одна диригує на 3/4, а інша на 4/4. Далькроз виступав проти захоплення віртуозністю, бо вважав, що музика без передачі простих почуттів ніщо. Також першим підняв питання прийому дітей до музичної школи не за фактом забезпеченості батьків, а за рівнем обдарованості дитини.

Для навчання за системою Далькроза в інститут Ритму у м.Хеллерау (відкрився 22.04.1911р. неподалік Дрездена) приїжджали з усього світу (Бернар Шоу, Костянтин Станіславський, Анна Павлова, Сергій Дягілев, Вацлав Ніжинський). Так у ньому навчались відомий японській танцівник Мікіо Іто, завдяки якому Далькроз - ритміка стала дуже популярною в

Японії. Український композитор В.Барвінський так само навчався у цій школі і у 1915 р. написав «Прелюдію методом Далькроза».

У 1920-х роках у Ленінграді діяв інститут ритму, у якому намагалися створити «танцюючу музику». Одним із провідних фахівців ритміки в Радянському Союзі була Ніна Георгіївна Александрова (1885-1964)-музичний діяч і камерна співачка (сопрано) - випускниця Женевського інституту Далькроза 1907-1909, яка разом з сестрами Гнесіними впроваджувала цю методику. В 1913р. організувала в Москві курси пластичних рухів, викладала ритміку і сценічну гімнастику в Московській консерваторії.

У багатьох країнах світу використовують «Евритміку» Далькроза в дитячих садочках, балеті, спеціальних школах для дітей із запізненным розумовим розвитком, для дітей глухих і сліпих. Інститут Далькроза в Женеві є світовим центром методики Далькроза де постійно відбувається навчання, курси і конгреси, видаються методичні і наукові матеріали.

Однією з прогресивних і широко застосованих у світі методик викладання є «метод материнської мови» японця **Шинічі Сузукі (1898-1998)**, або, як його ще називають, метод раннього розвитку скрипаля. Дана методика не обмежується тільки методичними рекомендаціями, а є цілою філософією життя в музиці дитини і її батьків. На мій погляд, ця система виховання скрипаля заслуговує на окрему ґрунтовну статтю, але в рамках цих рекомендацій можу зазначити, що використання методу Сузукі є надзвичайно корисним і позитивним в роботі з особливими дітьми і їх батьками з точки зору виховання любові до музики і інструменту.

Комплексний підхід в застосуванні різноманітних методик і форм навчання, а саме: спів, зображення, ритміка і пластичні рухи, гра на інструменті, мультимедійні презентації в комплексі дають позитивний результат в розвитку музичних здібностей учнів в класах інклюзивної освіти. Найбільша радість для педагога – бачити як прогресує його учень.

Але інклюзія не обмежується лише освітою. Особливу увагу треба приділяти інклюзивному вихованню суспільства в цілому. Тільки інклюзивне виховання дозволить змінити ставлення суспільства до дітей з особливими потребами і забезпечити їх рівні права та можливості.

III. Використання в освітньому процесі новітніх технологій

Невід'ємною складовою сучасного освітнього процесу є комп'ютерні програми запису й обробки звуку (Audio CD, Ahead Nero), Adobe Audition, Sound Forge та ін.), нотного набору (Finale 2003, 2014), підготовки презентаційної графіки (MS Power Point), створення слайд-шоу Slide.ly, сервіс для створення інфографіки Piktochart.com, конструктор картинок Relaythat.com та багато іншого. Знання і володіння комп'ютерними технологіями дозволяє педагогу-музиканту бути в курсі всіх новітніх течій в мистецтві, знайти застосування своїм творчим пориванням.

Упровадження мультимедійної та інтерактивної техніки сприятиме формуванню інформаційної культури учасників освітнього процесу. Застосування новітніх технологій створює інноваційне середовище, підвищує мотивацію до навчання і здобуття додаткової інформації.

IV. Використання навчальних посібників в роботі з учнями молодших класів або дітьми з особливими потребами.

Існує безліч давно впроваджених і зарекомендувавших свою ефективність навчальних посібників гри на скрипці для дітей молодшого шкільного віку. Серед радянських видань широко застосовуються в педагогічній практиці педагогами – скрипалями збірники: «Вверх по ступенькам» В.Якубовської, «Начальные уроки игры на скрипке» К.Родіонова, «Я буду скрипачом» С.Шальмана, «Первые уроки» Н.Боклановой, «Начальная школа игры на скрипке» А.Григоряна, а також збірки українських авторів: О.Пархоменко, В.Зельдіс «Школа гри на

скрипці», К.Тахтаджиєва, О.Лисаковського. Серед сучасних авторів збірки п'єс для скрипалів О.Гоноболіна, ілюстрована скрипкова абетка О.Павлова, нотний зошит для початківців - скрипалів О.Деркач.

Із нових видань українських авторів хочеться відмітити навчальний посібник *Н.Плахцінської «Музична абетка»*, видавництво «Богдан» м.Тернопіль, для маленьких скрипалів 1-2 класів. Дана робота заслуговує на особливу увагу педагогів - скрипалів так як відповідає усім критеріям сучасного навчального посібника з урахуванням національних культурних особливостей. Вона реалізує ідею раннього розвиваючого навчання гри на скрипці, призначена для найменших скрипалів 5-7 років і складена з урахуванням психологічних особливостей дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Автором розроблено систему вправ та написано понад сто віршів, простих для запам'ятовування та цікавих за змістом, що доповнюються яскравими малюнками. До партії скрипки є також клавір.

Як зазначає автор, основне завдання посібника – допомогти дітям оволодіти основними прийомами гри на скрипці в ігровій формі за допомогою віршів та творчих завдань. Це сприятиме активізації творчої ініціативи дитини, розвитку її фантазії та емоційності. Такий підхід дозволяє легко і швидко засвоїти основні штрихи (деташе, легато, мартле, пунктирні штрихи, сотійє, стакато), а також позиції та їх зміни з I по V, - адже учень грає на інструменті не традиційні вправи, а невеликі музичні історії, які його цікавлять і зворушують.

Музичний матеріал розподілений на 22 теми. Кожна з тем позначена буквою алфавіту і містить від 4 до 9 п'єс із віршованими до них текстами. Музичні терміни у збірці розміщені також і алфавітному порядку, тому послідовність їх вивчення вчитель визначає сам, а творчі завдання можна запропонувати учневі, враховуючи ті навички гри, якими він оволодів.

Учні молодших класів часто важко запам'ятовують назви нот на нотному стані. І в цьому на допомогу їм приходять вірші-загадки

Н.Плахцінської де назву нот треба замінити певним складом щоб прочитати вірш.

Отож використання у навчальному процесі сучасних посібників допоможе маленькому скрипалеві полюбити скрипку, а уроки зробити цікавими і захоплюючими.

V. Висновки

Золтан Кодай писав: «Якщо у найвразливішому віці між шостим і шістнадцятим роком цілющий струмінь великої музики жодного разу не торкнеться дитини, то пізніше він уже не захопить її. Це незабутнє враження не можна довірити випадкові – обов'язком школи є турбота про нього... Треба виховувати таку публіку, для якої б більш висока музика стане життєвою потребою... І цю справу слід розпочати в школі» [4, с.247; 15, с.39].

І роль вчителя у цьому процесі є неоціненною, бо він, як і учень, знаходиться в постійному пошуку вирішення і подолання навчальних проблем. Тому на уроці з початківцями або з дітьми з особливими потребами кожен педагог повинен поставити перед собою наступні задачі:

- Індивідуальний підхід до учня
- Привити любов до обраного інструменту
- Заохочення до занять
- Співпраця з батьками
- Поєднання навчальної і виховної функції
- Застосування новітніх технологій в навчальному процесі
- Постійний пошук нових методик (інновація)
- Координація творчого завдання відповідно до можливостей учня
- Розвиток музикальності засобами ритміки і співу
- Передача відчуттів (пристосування до інструменту)
- Спільна творчість

Подані вище методичні рекомендації є малою часткою на шляху вдосконалення педагогічної майстерності скрипаля. На теоретичному рівні використання методичних рекомендацій доцільне для подальшої розробки і впровадження інновацій в галузі мистецької освіти, а на практичному рівні запропоновані рекомендації можуть бути застосовані для вдосконалення навчального процесу, урізноманітнення форм і методів викладання з фаху скрипка.

Література:

1. Дефектологічний словник: навчальний посібник/за ред..В.І.Бондаря, в.М.Синьова; [упорядник В.М.Тімашова]-Київ «МПЛеся», 2011.- 528с.
2. Е.Жак-Далькроз.Ритм. Москва: Классика XXI века, 2001. – 247с.
3. Завалко К. Основи інноваційної діяльності вчителя музики: навчально-методичний посібник. Черкаси : Друкарня «Черкаський ЦНП»
4. Кодай З. Избранные статьи. Москва: Сов. композитор, 1983. 400 с.
5. Леонтьева О., Орф К.: Монография. Москва.: Музыка, 1984.- 334с.
6. Мартынов И, Кодай З. Монография. М: Советский композитор, 1970.- 254с.
7. Молода наука:Студентська наукова конференція: «Сухомлинський і сучасність» статті/Мін-во освіти і науки України, Нац.пед.ун-т М.П.Драгоманова – Київ:видавництво НПУ ім..М.П.Драгоманова, 2018. 241с.
8. Музыкальное воспитание в Венгрии (ред.-сост.Л.А.Баренбойм), Москва : Советский композитор, 1983. 481с.
9. Музыкальная энциклопедия. Москва : изд. Советская энциклопедия, 1982

- 10.Плахцінська Н. «Музична абетка». Навчальний посібник. Передмова. вид. «Навчальна книга - Богдан». Тернопіль, 2016. – 63с.
- 11.Скрипник Т. Феноменологія аутизму: Монографія. Київ, видавництво «Фенікс», 2010. – 368с.
- 12.Сухомлинський В.О. Проблема виховання всебічно розвинутої особистості //Вибрані твори. В 5-ти томах. Київ : Рад. школа, 1976. Т.1. – 653с.
- 13.Шорникова М. Музыкальная литература. Русская музыка XX века. 4 год обучения: рабочая тетрадь. Ростов на Дону : Феникс, 2014. – 158с.
- 14.Шостакович Д. Знать и любить музыку: Беседа с молодёжью.- Москва: Молодая гвардия,1958.- 15с.
- 15.Kodály Zoltán: Visszatekintés. 1. kötet. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok. Sajtó alá rendezte Bónis Ferenc. Bp., Argumentum Kiadó, 2007. 352 p